

Тема : Українська революція, розпад Російської імперії та постання національної держави – УНР.

ПЛАН :

1. I Універсал Української Центральної Ради. Утворення Генерального Секретаріату.
2. II Універсал Української Центральної Ради та його наслідки.
3. Загальнонаціональна криза.
4. Подальша українізація армії. З'їзд народів Росії.
- 5.

Література : Загострення відносин Української Центральної Ради та Тимчасового уряду.

1. Бойко О. Д. *Історія України*. К: ВЦ "Академія", 2001.
2. Полонська - Василенко Н *Історія України*. У 2. Т. - Т. 2. Від середини XVII ст. до 1923 р. - К: Либідь, 1993.
3. Бойко О. Д. *Історія України*. - К., 1999.
4. Верига В. *Нариси з історії України (кінець XVIII - початок XX ст.)*. Львів, 1996.
5. Дорошенко Д. *Нариси історії України*. - К., 1991. - Т. 1-2.

1. 26 травня 1917 р. Українська Центральна Рада направила до Петрограда делегацію, очолювану В. Винниченком, для переговорів із Тимчасовим урядом та Радою робітничих і солдатських депутатів. Планувалося розв'язати питання про автономію України, утворення на основі УЦР крайового органу влади, заснування посади комісара України при Тимчасовому уряді, українізацію фронтів частин.

Шестиденні переговори української делегації з урядовими структурами Росії й головою Ради робітничих і солдатських депутатів завершилися безрезультатно. В. Винниченко вирішив повертатися додому, щоб узяти участь у роботі селянського з'їзду. Відповідь Тимчасового уряду наздогнала делегацію в Києві. Уряд повідомляв, що не може визнати УЦР виразницею волі всього українського народу, а розв'язання питання автономії України належить всеросійським Установчим зборам.

10 червня 1917 р. в Києві розпочався I Всеукраїнський селянський з'їзд. Найбільше уваги його делегати приділили доповіді В. Винниченка про переговори в Петрограді. З'їзд схвалив діяльність УЦР, спрямовану на здобуття автономії України. Було обрано Всеукраїнську раду селянських депутатів, яка увійшла до складу Української Центральної Ради.

Через кілька днів після з'їзду УЦР зібралася в поповненому складі й обговорила ситуацію, що склалася після відхилення вимог української делегації Тимчасовим урядом. В ухваленому рішенні зазначалася необхідність «приступити до негайного закладання фундаменту автономного ладу в Україні» та підготувати з цієї нагоди спеціальний універсал.

У процесі розробки його тексту в Києві зібрався II Всеукраїнський військовий з'їзд, що працював 18—23 червня 1917 р. У роботі з'їзду взяли участь 2308 делегатів. Вони засудили політику Тимчасового уряду щодо

України. З'їзд обрав Всеукраїнську раду військових депутатів, яка увійшла до Української Центральної Ради.

23 червня 1917 р. в останній день Всеукраїнського військового з'їзду В. Винниченко, за дорученням УЦР, оголосив універсал Української Центральної Ради «До українського народу на Україні й поза нею сущого», названий пізніше I Універсалом. У ньому проголошувалася автономія України.

Універсал — розпорядчий акт адміністративно-політичного характеру. Кваліфікується також як урочиста грамота, декларація, маніфест.

В Україні I Універсал УЦР зустріли загалом схвально. До Центральної Ради надходило чимало телеграм із привітаннями з різних кінців України. Його підтримали губернський український з'їзд у Києві, збори службовців і робітників Київського округу шляхів сполучення, повітові земські управи. Однак виконкоми Рад робітничих і солдатських депутатів на спільному засіданні в Києві ухвалили резолюцію, у якій засуджувалося проголошення автономії України для загальноросійських Установчих зборів, підкреслили, що це є безвідповідальним кроком УЦР, який негативно вплине на розвиток революції. У Петрограді переважало несприйняття цього кроку. Петроградська Рада робітничих і солдатських депутатів також виступала за проголошення автономії України УЦР й закликала її очікувати Установчих Зборів. Разом із цим вона вважала, що Тимчасовий уряд повинен порозумітися з Українською Центральною Радою, а не загострювати відносини.

28 червня 1917 р. на засіданні Комітету УЦР, створеного для розв'язання поточних питань після Українського національного конгресу, було сформовано перший уряд автономної України під назвою **Генеральний Секретаріат**. Його очолив В. Винниченко. За партійною належністю у складі першого уряду Центральної Ради переважали соціал-демократи, за професійною підготовкою до нього увійшли кооператори, письменники, учені, журналісти, партійні діячі.

2. Улітку 1917 р. російська армія здійснила наступальну операцію на Південно-Західному фронті, яка завершилася повним провалом. Російська армія втратила близько 150 тис. осіб і відступила з Галичини. Це спричинило поглиблення політичної кризи в країні. Тимчасовий уряд, шукаючи підтримки, спробував урегулювати відносини з Українською Центральною Радою.

11—12 липня в Києві відбулися переговори делегації Тимчасового уряду у складі з керівництвом УЦР із приводу ситуації, що склалася після проголошення I Універсалу.

Досягнутий компроміс був викладений у двох документах різної форми, але майже однакового змісту — постановою Тимчасового уряду «Про національно-політичне становище України» та II Універсалом Української Центральної Ради. За ним Тимчасовий уряд до Установчих зборів визнавав УЦР крайовим органом влади за умови її поповнення представниками національних меншин, а Центральна Рада зобов'язувалася самочинно не проголошувати автономії України. Разом із представниками національних меншин УЦР мала підготувати закон про автономію України, який буде затверджений Установчими зборами. Російські представники погодилися, що Центральна Рада виділить зі свого складу Генеральний Секретаріат, який буде затверджений Тимчасовим урядом як вищий орган виконавчої влади в Україні.

У Петрограді розгляд результатів переговорів у Києві спричинив кризу в Тимчасовому уряді та його відставку. 16—17 липня 1917 р. на вулицях

Петрограда відбулися сутички між урядовими силами та прибічниками більшовиків, які спробували захопити владу. Протистояння завершилося перемогою уряду й переходом більшовиків на нелегальне становище. Липнева криза Тимчасового уряду завершилася створенням його нового складу, який очолив О. Керенський.

16 липня 1917 р. після отримання Українською Центральною Радою постанови Тимчасового уряду про затвердження Генерального Секретаріату, згідно з попередньою домовленістю, було ухвалено й оголошено II Універсал. На основі цих документів Україна набула статусу окремого територіально-адміністративного утворення з власним представництвом.

Досягнутий компроміс між Тимчасовим урядом та Українською Центральною Радою не міг повністю влаштувати жодну зі сторін. У ніч із 17 на 18 липня 1917 р. в Києві підняли повстання прибічники самостійності України. У червні на військовому розподільчому пункті міста близько 5 тис. солдатів-українців проголосили себе «Другим українським полком ім. П. Полуботка». Його керівники разом із членами УЦР, незадоволеними діяльністю керівництва, планували збройним шляхом захопити владу в Києві й примусити Українську Центральну Раду проголосити незалежність України. На ранок 18 липня полуботківці роззброїли кілька частин київського гарнізону, захопили штаб міліції, військову комендатуру, арсенал, банк, скарбницю та інтендантські склади.

УЦР та українські політичні партії засудили дії полуботківців і відмежувалися від них. Генеральний Секретаріат разом із військами Київського військового округу придушив виступ полуботківців. Приборкання бунтівників відбувалося досить мирно. Не отримавши підтримки з боку Центральної Ради й визнаючи її, більшість полуботківців склала зброю. Під час придушення повстання Генеральний Секретаріат співпрацював також із Радою робітничих і солдатських депутатів та місцевими більшовицькими організаціями.

28 липня 1917 р. УЦР на виконання домовленостей, оформлених у II Універсалі, затвердила «Статут вищого управління України», що визначав основи діяльності адміністрації краю та її відносини з Тимчасовим урядом. Відповідно до нього повноваження Генерального Секретаріату поширювалися на Київську, Волинську, Подільську, Полтавську, частину Чернігівської, Харківську, Херсонську, частину Таврійської та Катеринославську губернії. Генеральний Секретаріат формувався УЦР, відповідав перед нею, але затверджувався Тимчасовим урядом. Усі урядові установи в Україні підлягали владі Генерального Секретаріату, усі невиборні адміністративні посади в Україні заміщувалися Генеральним Секретаріатом. Він зобов'язувався представляти на затвердження Тимчасового уряду всі законопроекти та обрахунки витрат на потреби України, ухвалені УЦР. Для схвалення «Статуту» до Тимчасового уряду було відправлено делегацію, очолювану В. Винниченком.

Офіційний Петроград не погодився з цим документом, стверджуючи, що сформульовані в ньому масштабні повноваження місцевого урядового органу значно перевищували загальноприйняті для того часу межі прав органів управління автономних утворень. Не дочекавшись відповіді, українська делегація повернулася до Києва. Через деякий час Тимчасовий уряд, відхиливши «Статут», затвердив «Тимчасову інструкцію для Генерального Секретаріату Тимчасового уряду на Україні», згідно з якою повноваження

Генерального Секретаріату поширювалися лише на Київську, Волинську, Подільську, Полтавську й частину Чернігівської губерній.

Генеральний Секретаріат ставав органом Тимчасового уряду, а не УЦР. Усі ініціативи Генерального Секретаріату та кандидати на посади в його складі затверджувалися Тимчасовим урядом. Фактично Генеральний Секретаріат мав стати не крайовим урядом, а органом центрального уряду для місцевого управління.

Обговорення «Інструкції» на засіданні Української Центральної Ради було досить бурхливим: лунали суперечливі оцінки й різні заяви на адресу Тимчасового уряду. Прийнятий ним документ розцінили як вияв недовіри українській демократії. Разом із тим більшість депутатів не підтримали пропозиції розриву з Росією. Було вирішено не приймати «Інструкцію», а взяти її до відома та чекати на подальші події.

3. Тимчасовий уряд не зміг налагодити ефективне управління державою після повалення самодержавства. Поразки на фронті, поширення анархії та насильства, самочинне захоплення землі селянами, виступи робітників, вимоги надання автономії Україні, незалежності Польщі та Фінляндії, спроби захоплення влади більшовиками в Петрограді, катастрофічний спад виробництва, інфляція — такими були характерні риси ситуації, що склалася в країні. Усе це свідчило про наближення загальнонаціональної кризи.

Намагаючись її уникнути, О. Керенський у *серпні 1917 р.* скликав у Москві Державну нараду. На ній Верховний головнокомандувач генерал Л. Корнілов запропонував для наведення порядку в країні оголосити військовий стан і запровадити смертну кару в тилу. Присутні висловили своє ставлення до цих пропозицій овацією. Оскільки О. Керенський не підтримав Л. Корнілова, останній вирішив діяти самостійно.

7 вересня 1917 р. він надіслав до уряду телеграму з вимогою передати йому всю владу. Війська повинні були встановити контроль над Петроградом. Командування Південно-Західного й Румунського фронтів, штаби Київського та Одеського військових округів захопили владу в Україні. О. Керенський оголосив Корнілова зрадником і закликав усі революційні сили захистити демократію.

В Україні, як і в інших регіонах, Корніловський заколот провалився. *9 вересня* Українська Центральна Рада розглянула ситуацію, що склалася внаслідок виступу генерала Л. Корнілова, і звернулася до населення з відозвою, у якій закликала згуртуватися для боротьби з контрреволюційним виступом, підкресливши, що єдина законна влада в Росії — Тимчасовий уряд, а в Україні — Центральна Рада та її Генеральний Секретаріат.

Для боротьби із заколотниками УЦР створила Комітет порятунку революції. УЦР виступила ініціатором об'єднання зусиль в Україні для відсічі контрреволюції Генерального Секретаріату, комісара Тимчасового уряду Києва, командувача військами Київського військового округу, міського голови й начальника міліції Києва, виконкомів Рад робітничих і солдатських депутатів, загальноросійських, українських і єврейських партій. Усі вони спільно закликали населення до рішучої боротьби із заколотниками.

Проти змовників виступила більшість особового складу частин Південно-Західного та Румунського фронтів. Місцеві Комітети порятунку

революції блокували рух ешелонів із вірними заколотникам військами. У Бердичеві солдати заарештували командувача Південно-Західного фронту генерала А. Денікіна й завадили йому відправити війська до Києва. У Донбасі було попереджено виступ козачих частин, очолюваних генералом О. Каледінім. Завдяки рішучим і швидким діям заколот було придушено.

Ці події сприяли зростанню впливу серед населення більшовиків, які найбільш активно протистояли контрреволюції. Для боротьби з нею більшовики сформували й озброїли за дозволом Тимчасового уряду загони Червоної гвардії. Розпочався процес більшовизації рад, що полягав у посиленні їх впливу в цих організаціях і прийнятті рішень, відповідних їх політичному курсу.

21 вересня 1917 р. Київська Рада робітничих і солдатських депутатів уперше переважною більшістю голосів підтримала більшовицьку резолюцію щодо оцінки поточного моменту та організації влади. Це відобразило зміну політичних настроїв у середовищі робітників і солдатів міста на користь більшовиків. В умовах поглиблення загальнонаціональної кризи більшовики взяли курс на підготовку збройного повстання та захоплення влади.

4. Улітку—восени 1917 р. тривав процес українізації армії. Його прискоренню сприяв наказ командувача Південно-Західного фронту про українізацію 34-го армійського корпусу 7-ї російської армії. Підрозділ дістав назву 1-го Українського корпусу та став однією з перших українських військових частин, створених на Південно-Західному фронті в 1917 р. Його командувачем став генерал-лейтенант П. Скоропадський — нащадок старовинного гетьманського роду. Із корпусу було виведено солдатів-неукраїнців, а його особовий склад почали поповнювати воїнами запасу, добровольцями й сотнями Вільного козацтва до досягнення загальної кількості в 40 тис. бійців.

У серпні—вересні активно розвивався вільнокозацький рух. 16—20 жовтня 1917 р. в Чигирині відбувся I Всеукраїнський з'їзд Вільного козацтва. Його 200 делегатів представляли 60-тисячне вільнокозацьке військо. Отаманом вільних козаків було обрано командира 1-го Українського корпусу генерала П. Скоропадського, який закликав вступати до лав його корпусу «всіх чесних людей, які визнають себе українцями і які згодні стати в оборону прав українського народу та всього трудящого люду України й підтримувати федеративно-демократично-республіканський устрій Росії з повною автономією України при забезпеченні прав меншостей».

З'їзд прийняв постанову, де заявлялося: «Закладаючи перші підвалини організованої збройної сили української демократії, поставити собі найпершим завданням, щоб вільне козацтво стало військом народу...». Однак лідери УЦР, як і раніше, негативно ставилися до створення власної армії й не підтримали вільнокозацький рух.

Однією з помітних подій тогочасного суспільно-політичного життя України став з'їзд представників народів та областей колишньої Російської імперії (З'їзд народів), що відбувся 21—28 вересня 1917 р. в Києві у приміщенні Педагогічного музею. У ньому взяли участь 89 делегатів від народів. Ініціатором проведення З'їзду народів була Українська Центральна Рада.

Представник Тимчасового уряду М. Славинський у своєму виступі визначив мету з'їзду — перед скликанням Установчих зборів, які мають

проголосити федеральний устрій Росії, обговорити основні засади побудови нової держави. У своїх виступах делегати акцентували увагу на розподілі повноважень між центром і регіонами у складі майбутньої федерації, загальнодержавній і національній мовах, забезпеченні прав національних меншин, організації національно-територіальних автономій тощо.

На останньому засіданні З'їзду народів делегати обрали постійно діючу Раду народів, що складалася з чотирьох представників від кожного народу — учасника цих зборів. Її головою став М. Грушевський, а місцем постійного перебування — Київ. Рада народів мала розробляти основні засади формування національно-територіальних автономій і федерації.

Одноголосно було ухвалено ряд постанов, зокрема «Про федеративний устрій Російської держави», «Про національно-персональну автономію», «Про загальнодержавну і крайову мови». Важливим було те, що у своїх рішеннях з'їзд підтримав сформульоване в I Універсалі УЦР положення, що народи мають право крайовими Установчими зборами проголошувати свої автономії, не очікуючи Всеросійських Установчих зборів.

5. Після придушення заколоту генерала Л. Корнілова Тимчасовий уряд не зміг стабілізувати ситуацію на теренах колишньої Російської імперії. У країні набирала обертів загальнонаціональна криза. Намагаючись знайти вихід із неї, Тимчасовий уряд проголосив Росію республікою, призначив на *листопад 1917 р.* вибори до Установчих зборів і скликав у Петрограді Демократичну нараду з функціями органу, який мав контролювати діяльність уряду до відкриття Установчих зборів.

Українська делегація на Демократичній нараді виступила з власною програмою, схваленою УЦР.

Програма передбачала :

- ☐ передачу всієї повноти влади в Україні до Української Центральної Ради та її Генерального Секретаріату, сформованого відповідно до «Статуту вищого управління України»;
- ☐ визнання за всіма народами колишньої Російської імперії права на нічим не обмежене самовизначення;
- ☐ скликання кожною нацією та краєм, які того домагаються, власних національно-крайових Установчих зборів;
- ☐ скликання Всеросійських Установчих зборів у призначений час без будь-яких зволікань;
- ☐ здійснення невідкладних заходів щодо укладання миру й виходу з війни;
- ☐ запровадження державного й крайового контролю за продукцією та її розподілом.

Однак Тимчасовий уряд традиційно відкладав розв'язання питання національно-територіальної автономії та інших питань до Установчих зборів.

Розуміючи, що подальша невизначеність лише погіршить ситуацію, *7 жовтня 1917 р.* Генеральний Секретаріат одностороннім актом заявив про вступ в управління Україною. Дещо пізніше на засіданні Малої Ради було затверджено декларацію Генерального Секретаріату, яка визначила характер української державності — «об'єднання всієї української землі і всього українського народу в одній автономній одиниці» — та оголошено про підготовку до скликання всенародних Українських Установчих зборів. Поглиблення кризи змусило

Генеральний Секретаріат звернутися з меморандумом до Тимчасового уряду, де констатувати повний розвал економіки України і, зважаючи на це, вимагати не лише декларувати права Генерального Секретаріату, а й передати йому реальне управління краєм.

У відповідь на це Тимчасовий уряд вирішив терміново викликати до Петрограда членів Генерального Секретаріату для пояснень із приводу рішення УЦР скликати Українські Установчі збори. Міністр юстиції Тимчасового уряду віддав розпорядження прокурору У разі відмови представників України прибути до столиці командувач Київського військового округу отримав директиву силою розпустити УЦР і Генеральний Секретаріат. В. Винниченко був змушений на чолі української делегації поїхати до Петрограда, але він прибув до міста в той час, коли більшовики здійснили збройне повстання, повалили Тимчасовий уряд, й останній зник із політичної арени.

УСПІХІВ!!!

Бережіть себе і своїх рідних.

ВСЕ БУДЕ УКРАЇНА!